

การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
ด้วยยุวมัคคุเทศก์โดยชุมชนมีส่วนร่วม*

THE DEVELOPMENT OF CULTURAL TOURISM LEARNING MANAGEMENT MODEL
WITH YOUNG TOURIST GUIDES BY COMMUNITY PARTICIPATION

เกวลิณ งามพิริยกร¹, สุวิชาน พัฒนาไพรวัลย์², วัฒนชัย ขวาลำธาร^{3*}

Geawalin Ngampiriyakorn¹, Suwichan Phatthanaphraiwan², Wattanachai Kwalamthan^{3*}

¹สถาบันวิจัย พัฒนา และสาธิตการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นครนายก ประเทศไทย

¹Educational Research Development and Demonstration Institute, Srinakharinwirot University, Nakhon Nayok, Thailand

²วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นครนายก ประเทศไทย

²Bodhibijjalaya College, Srinakharinwirot University, Nakhon Nayok, Thailand

³ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

³Strategic Studies Center, National Defence Studies Institute, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: watlamthan.504@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยยุวมัคคุเทศก์โดยชุมชนมีส่วนร่วม และ 2) หาข้อเสนอแนะส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการบูรณาการองค์ความรู้ร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ การวิจัยนี้เป็นรูปแบบการวิจัยและพัฒนา วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมใช้เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ซึ่งผ่านการตรวจสอบค่า IOC จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน โดยเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) บุคลากรในสถานศึกษา จำนวน 6 คน 2) นักเรียน จำนวน 5 คน 3) ผู้ปกครองจำนวน 3 คน และ 4) บุคลากรหน่วยงานราชการในพื้นที่ จำนวน 6 คน รวมจำนวน 20 คน ในการวิเคราะห์ผลการวิจัย ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสรุปในภาพรวม ทั้งนี้ในงานวิจัยนี้ได้ผ่านการพิจารณารับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒแล้ว ผลการวิจัย พบว่า 1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยยุวมัคคุเทศก์ สามารถจำแนกออกเป็น 4 ชั้นหลัก 14 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ ชั้นหลักที่ 1 วิเคราะห์ความจำเป็น ประกอบด้วย 1) ประชุมกับผู้เชี่ยวชาญ 2) ประชุมกับพื้นที่ และ 3) ประชุมกับแหล่งฝึก ชั้นหลักที่ 2 ร่างและออกแบบ ประกอบด้วย 1) ร่างโครงการวิจัย และ 2) ออกแบบแผนการเรียนรู้ ชั้นหลักที่ 3 ฝึกประสบการณ์ ประกอบด้วย 1) สัมผัสและคัดเลือก 2) อบรมเชิงปฏิบัติการ 3) ฝึกประสบการณ์ และ 4) ประเมินผลโครงการ ชั้นหลักที่ 4 สรุปผล ประกอบด้วย 1) ถอดบทเรียน 2) วิเคราะห์ผล 3) สร้างแนวทางส่งเสริม และ 4) สรุปผล และ 2) แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยใช้การบูรณาการร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ จำนวน 3 แนวทาง ได้แก่ 1) การสร้างสำนึกร่วม 2) การสร้างกลุ่มส่งเสริมวัฒนธรรม และ 3) การสร้างกลไกความร่วมมือเชิงพื้นที่

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการเรียนรู้, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ยุวมัคคุเทศก์, ชุมชนมีส่วนร่วม

Abstract

This research aimed to: 1) Develop a cultural tourism learning management model using youth tour guides with community participation, and 2) Propose recommendations for promoting cultural tourism and integrating knowledge across various sectors. The study employed a research and development (R&D) approach with participatory action research (PAR) methods. Data collection tools included in-depth interviews and focus group discussions, validated by three experts for content validity using the Index of Item-Objective Congruence (IOC). The target group was selected purposively, consisting of 20 key informants: 1) Six educational personnel, 2) Five students, 3) Three parents, and 4) Six local government officials. Data analysis was conducted through content analysis and overall summary. The research was approved by the Human Research Ethics Committee of Srinakharinwirot University. The results found that 1) The model for cultural tourism learning management through youth guides emphasizes community participation in activities and educational design. This model can be categorized into 4 main stages with 14 sub-stages as follows: Stage 1: Needs Analysis 1) Meetings with experts 2) Meetings with local communities 3) Meetings with training sites Stage 2: Drafting and Designing 1) Drafting the research project 2) Designing the learning plan Stage 3: Experiential Training 1) Recruitment and selection 2) Workshops 3) Experiential training 4) Project evaluation Stage 4: Conclusion 1) Lesson learned documentation 2) Data analysis 3) Developing promotion guidelines 4) Conclusion, and 2) The guidelines for promoting cultural tourism through integration with various sectors consist of three approaches: 1) Building a shared sense of identity. 2) Establishing cultural promotion groups. 3) Developing mechanisms for local cooperation.

Keywords: Learning Management Model, Cultural Tourism, Young Tourist Guides, Community Participation

บทนำ

จังหวัดนครนายกเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่ให้ความสำคัญกับ รูปแบบการเรียนรู้เชิงรุก ซึ่งหนึ่งในรูปแบบการเรียนรู้เชิงรุกที่น่าสนใจในแผนจังหวัด คือ การเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่มุ่งเน้นการศึกษาหาความรู้ในเชิงประวัติศาสตร์ เรื่องเล่า และผลงานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในรูปแบบการท่องเที่ยว แบ่งเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ และ 2) แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งในจังหวัดนครนายกสามารถพบแหล่งเรียนรู้ทั้งสองแบบนี้ได้โดยทั่วไป อย่างไรก็ตามตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 เป็นต้นมา จังหวัดนครนายก เป็นหนึ่งในโครงการท่องเที่ยวเมืองรอง ซึ่งจัดโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มีเป้าหมายเพื่อการแก้ไขปัญหาการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในเมืองหลัก ส่งผลให้เกิดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวในเมืองรอง อีกทั้งยังเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งผลการดำเนินงานที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน พบว่า การกระตุ้นการท่องเที่ยวของจังหวัดยังไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (สำนักงานจังหวัดนครนายก, 2565) เนื่องจากปัจจัยหลายประการ โดยเฉพาะด้านการประชาสัมพันธ์และการบูรณาการองค์ความรู้ร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน

การพัฒนาประเทศในบริบทของจังหวัดนครนายกสะท้อนถึงความสำคัญของการบูรณาการการเรียนรู้เชิงรุกและการส่งเสริมทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่เน้นการสร้างเศรษฐกิจฐานรากและการพัฒนาอย่างยั่งยืน กระบวนการพัฒนาในภาพใหญ่ เริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหาเชิงพื้นที่ ออกแบบรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสม และดำเนินโครงการวิจัยร่วมกับ โรงเรียนและชุมชน เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปปรับใช้กับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทูทาง วัฒนธรรมถูกใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคุณค่าให้กับชุมชน ผ่านการเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และ ความคิดสร้างสรรค์ โดยเปลี่ยนทุนเหล่านี้ให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ ทั้งในรูปของรายได้จากการท่องเที่ยวและการ กระจายรายได้สู่ท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและสังคม พร้อมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ ชุมชนในระยะยาว

เป็นที่น่าสนใจว่าผลการดำเนินโครงการวิจัยที่ผ่านมา กับโรงเรียนและชุมชน 2 แห่ง ในอำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก พบว่า ชุมชนทั้ง 2 แห่ง มีปัญหาเชิงพื้นที่ในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน เป็นผลมาจากปัจจัย 4 ประการ ได้แก่ 1) สถานการณ์โควิด - 19 2) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ 3) การสนับสนุนและช่วยเหลือจากภาครัฐ และ 4) แรง ขับส่วนบุคคล โดยทั้ง 4 ปัจจัยนี้ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสในพื้นที่ และเป็นที่น่าสนใจว่า การจัดการเรียนรู้ในพื้นที่ สามารถแบ่งได้ 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง และ 2) รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเมื่อวิเคราะห์การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ พบว่า โรงเรียนทั้งสองแห่งมีลักษณะการพัฒนารูปแบบที่คล้ายกัน โดยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) ขั้นเตรียม ความพร้อมก่อนการวิจัย 2) ขั้นตอนออกแบบการวิจัย 3) ขั้นตอนดำเนินการวิจัย และ 4) ถอดบทเรียน โดยทั้ง 4 ขั้นตอนหลัก สามารถแบ่งได้อีก 12 ขั้นตอนย่อย (เกวลิน งามพิริยกร และคณะ, 2565) เพื่อนำมาสู่การจัดการเรียนรู้ที่แก้ไขปัญหา เชิงพื้นที่ ตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตร่วมกันระหว่าง สถานศึกษาและชุมชน

จากผลการวิจัยที่ผ่านมาสะท้อนให้เห็นว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนครนายก และการบูรณาการองค์ความรู้ร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ใน ชุมชน น่าจะเป็นการจัดการเรียนรู้รูปแบบที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยในการวิจัยนี้จะทดลองนำองค์ความรู้ใหม่ ที่ได้จากการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เดิม มาขยายผลกับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ที่เน้นไปที่ทุน ทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิดความรู้และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบกับการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยพัฒนาท้องถิ่นและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยการใช้ ทุนทางวัฒนธรรม เช่น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น และภูมิปัญญา เป็นรากฐานในการสร้างรายได้ กระจาย ความเจริญสู่ชุมชน และเสริมสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น จังหวัดนครนายกถูกเลือกเป็นพื้นที่ศึกษา เนื่องจากมีแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติและวัฒนธรรมที่หลากหลาย แต่ยังขาดการบูรณาการและประชาสัมพันธ์ที่มี ประสิทธิภาพ ส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังไม่บรรลุเป้าหมาย นอกจากนี้ ปัญหาเชิงพื้นที่ เช่น ผลกระทบ จากโควิด-19 เศรษฐกิจท้องถิ่นที่เปราะบาง การขาดแรงขับเคลื่อนจากภาครัฐ และความท้าทายในการจัดการเรียนรู้ใน โรงเรียน ทำให้เกิดแนวคิดพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้ยุวมัคคุเทศก์และการ มีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกลไกสำคัญ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ตอบโจทย์การท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม และสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้กับชุมชนในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยยุวมัคคุเทศก์โดยชุมชนมีส่วนร่วม
2. เพื่อหาข้อเสนอแนะส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการบูรณาการองค์ความรู้ร่วมกันระหว่าง ภาคส่วนต่าง ๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้ใช้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ให้ความสำคัญกับกระบวนการวิจัยที่กลุ่มเป้าหมายดำเนินการด้วยตนเอง ซึ่งคณะผู้วิจัยช่วยอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานและให้คำปรึกษาที่จำเป็นบางประการเท่านั้น

2. กลุ่มตัวอย่างและกลุ่มเป้าหมาย ระยะที่ 1 จำนวน 9 คน ได้แก่ 1) บุคลากรทางการศึกษา 3 คน 2) ประชาชนในพื้นที่ 3 คน และ 3) บุคลากรหน่วยงานราชการในพื้นที่ 3 คน ระยะที่ 2 จำนวน 11 คน ได้แก่ 1) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เข้าร่วมพัฒนาการจัดการเรียนรู้ 5 คน 2) บุคลากรทางการศึกษา เข้าร่วมพัฒนาการจัดการเรียนรู้ 3 คน และ 3) ประชาชนในพื้นที่ เข้าร่วมพัฒนาการจัดการเรียนรู้ 3 คน ระยะที่ 3 จำนวน 8 คน ได้แก่ 1) บุคลากรทางการศึกษา 3 คน 2) บุคลากรหน่วยงานราชการในพื้นที่ 3 คน และ 3) ผู้เชี่ยวชาญ 2 คน โดยประชากรทั้งหมดอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครนายกมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี

3. เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แนวทางการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ที่ผ่านการตรวจสอบเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิ จากนั้นในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลในระยะที่ 1 และ 2 ทั้งนี้ในส่วนของระยะที่ 3 ในการสนทนากลุ่ม เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัยร่วมกับการถอดบทเรียน เพื่อนำมาสู่การสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ในการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ โดยเครื่องมือวิจัยทั้ง 3 ระยะ ผ่านการตรวจสอบค่า IOC จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน ด้านความสอดคล้องระหว่างเนื้อหา และด้านความถูกต้องของเนื้อหา ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.78 0.81 และ 0.94 ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในค่าที่สามารถยอมรับได้ทั้ง 3 ฉบับ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งมีองค์ประกอบในการวิเคราะห์ อยู่ 3 ประการ ได้แก่ 1) การจัดระเบียบข้อมูล จัดการด้วยตารางเปรียบเทียบ เพื่อให้ข้อมูลเป็นระเบียบและเป็นระบบ ง่ายต่อการใช้ 2) การแสดงข้อมูล เป็นกระบวนการนำเสนอผลการวิเคราะห์ความเชื่อมโยง แบบรูปภาพ และตาราง กับความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีอยู่จริงจากสนาม เพื่อให้เข้าใจปรากฏการณ์ได้อย่างชัดเจน และ 3) หาข้อสรุป และการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำของผลการวิจัย เพื่อหาข้อสรุปจากปรากฏการณ์ทางสังคมโดยพิจารณาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ

5. จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ การวิจัยนี้ได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และขณะเก็บรวบรวมข้อมูลได้คำนึงถึงความปลอดภัยและการปกป้องข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่างเป็นสำคัญ โดยกลุ่มตัวอย่างสามารถถอนตัวออกจากกรวิจัยได้ตลอดเวลาหากไม่สบายใจหรือรู้สึกไม่ดี ทั้งนี้ ข้อมูลทั้งหมดจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะนำเสนอข้อมูลในภาพรวมเท่านั้น

ผลการวิจัย

การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยยุวมัคคุเทศก์มุ่งเน้นไปที่การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการออกแบบทางการศึกษา โดยได้นำข้อค้นพบจากงานวิจัยเดิมที่สร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มาต่อยอดกับโรงเรียนแห่งใหม่ซึ่งเป็นโรงเรียนในลักษณะเดียวกัน สามารถจำแนกออกเป็น 4 ชั้นหลัก 14 ชั้นย่อย ซึ่งมีรายละเอียดแตกต่างจากเดิมที่มีเพียง 12 ชั้นตอนย่อย รายละเอียด ดังนี้

1. วิเคราะห์ความจำเป็น ในการดำเนินงานขั้นนี้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนย่อย ได้แก่

1.1 ประชุมกับผู้เชี่ยวชาญ การดำเนินงานช่วงนี้ทางโรงเรียนดำเนินการประชุมร่วมกับคณะวิจัย ในการสร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน โดยมีการกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขเร่งด่วนที่สุด จากนั้น กำหนดวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนา และผลที่คาดว่าจะได้รับจากการดำเนินโครงการวิจัย ในการประชุม เป็นไปอย่างราบรื่นโดยทั้งสองโรงเรียนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ผลการประชุม พบว่า นักเรียนควรได้รับการส่งเสริม

สติปัญญาด้านความคิดรวบยอดสิ่งต่าง ๆ จากการเรียนรู้ฝึกแก้ปัญหาที่ถูกรู้วิธี เรียนรู้สัญลักษณ์และความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน โดยครูกระตุ้นจิตใจให้เด็กออกมานำเสนอผลงาน พูดคุย สนทนาโต้ตอบ ซักถามประสบการณ์เดิมของเด็ก ตามบริบทของครอบครัวและชุมชน สะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนพยายามให้นักเรียนแสดงออกและนำเสนอสิ่งที่ตนเองมีอยู่ โดยใช้ครอบครัวเป็นฐานในการนำเสนอ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...ปัญหาหลัก ๆ ของเรา คือ เด็ก ๆ ไม่ค่อยกล้าแสดงออก เพราะต้องยอมรับความเด็กส่วนใหญ่มีพื้นฐานครอบครัวที่มีปัญหา หรือไม่ก็อาศัยอยู่กับปู่ย่าตายาย ทำให้ไม่กล้าแสดงออก ทั้งที่ได้ก็บางคนค่อนข้างมีแววว่าจะเติบโตได้ดี โดยส่วนตัวเคยคุยกับครูหลายท่านว่าอยากทำโครงการที่เสริมศักยภาพให้กับนักเรียนในด้านการแสดงออก แต่เราขาดทรัพยากรทั้งในด้านบุคคลและด้านเงินทุน ...”

(ผู้บริหารสถานศึกษา 1, 2567ก)

1.2 ประชุมกับพื้นที่ ในขั้นตอนนี้จากโมเดลเดิมคือ การจัดประชุมย่อยระหว่างผู้อำนวยการในการตัดสินใจ/กำหนดแผนการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน และผู้ดำเนินการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระ และครูผู้สอน เพื่อหาข้อสรุปจากที่ประชุมหลักร่วมกับคณะวิจัย แต่ในงานวิจัยนี้ไม่ได้มีการจัดประชุมกลุ่มย่อยเฉพาะโรงเรียนเนื่องจากปัญหาข้างต้น ถูกอภิปรายร่วมกันกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งสถานศึกษาทั้งหมดแล้วตั้งแต่การประชุมหารือครั้งแรก ดังนั้นในการประชุมย่อยเฉพาะโรงเรียนส่วนนี้ ผู้วิจัยเลือกจัดการประชุมย่อยกับส่วนอื่นได้แก่ การประชุมย่อยกับองค์การบริหารส่วนตำบลโคกกรวดและคนในชุมชน เพื่อหาปัญหาเชิงพื้นที่ พบว่า ในชุมชนไม่ได้มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมไทยพวนที่เด่นชัด เนื่องจากประชากรไทยพวนเดิมบางส่วนได้ย้ายถิ่นไปทำงานนอกพื้นที่ และประชากรรุ่นใหม่ (เด็กในชุมชน) เลือกที่จะไม่พูดภาษาไทยพวน เนื่องจากไม่ได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมชั้นเรียน ดังคำกล่าวที่ว่า

“...คนพวนเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยพูดภาษานี้กันแล้ว รุ่นพ่อแม่ของข้าก็รุ่นปู่ย่าเองนี่ก็พูดได้กัน แต่เด็กรุ่นใหม่ ๆ ไม่ค่อยพูดแล้ว หลายคนฟังออกนะ แต่พูดไม่ได้ อย่างที่บ้าน หลานปู่ไม่พูดภาษาไทยพวนเลย เพราะอายเพื่อน บอกว่าที่โรงเรียนเพื่อนล้อว่าเป็นลาว เพื่อนไม่เล่นด้วย มันก็เลยไม่พูด แต่เขาฟังออกนะเพราะที่บ้านพูดพวนกัน...”

(ผู้ปกครอง 1, 2567)

1.3 ประชุมกับแหล่งฝึก ในขั้นตอนนี้ของโมเดลเดิม คือ เมื่อโรงเรียนได้ข้อสรุปแล้ว จึงนำเข้าสู่เวทีพิจารณาร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษา ในการสร้างข้อตกลงและแผนการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดความเข้าร่วมร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับชุมชน แต่ในการวิจัยครั้งนี้เลือกจัดประชุมหารือร่วมกับแหล่งฝึกประสบการณ์ของนักเรียน โดยเลือกเป็น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครนายก พระบรมชนกชนกพัฒน์ พบว่า พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครนายก พระบรมชนกชนกพัฒน์ เป็นพิพิธภัณฑ์ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดนครนายก มีวัตถุประสงค์ในการรวบรวมและจัดแสดงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และมรดกของชาวนครนายกและบริเวณใกล้เคียง โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานและการพัฒนาของชุมชนในพื้นที่นครนายก รวมถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวบ้านในสมัยก่อน เป็นที่น่าสนใจคิดว่าถึงแม้ว่าแหล่งฝึกจะไม่ได้มีวัฒนธรรมไทยพวนที่เด่นชัด แต่การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับชาวไทยพวนยังคงมีความสำคัญ เนื่องจากชาวไทยพวนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของประเทศไทย โดยพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครนายก พระบรมชนกชนกพัฒน์ มีการจัดแสดงหรือบอกเล่าเรื่องราวของชาวไทยพวนในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนและการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่นี้ ดังคำกล่าวที่กล่าวไว้ว่า

“...ผมยินดีมากที่หน่วยงานของเราจะได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการผลักดันด้านการศึกษและการท่องเที่ยวของจังหวัด เพราะจากที่ทีมวิจัยเล่ามาผมค่อนข้างเห็นว่าปัญหาของนักเรียนคือ ด้านการแสดงออกและการสร้างความมั่นใจในตนเอง ถ้านาน้อง ๆ มาฝึกประสบการณ์ที่นี้ ผมเชื่อว่าจะช่วยให้เด็กมีความมั่นใจมากขึ้น เพราะเรามีพี่ ๆ นำชมที่มีความเชี่ยวชาญคอยให้คำแนะนำและฝึกสอนน้อง ๆ ได้ครับ ถึงแม้น้อง ๆ จะไม่ได้ทักษะด้านวิชาการด้านระยะเวลาที่จำกัด แต่น้อง ๆ จะได้ทักษะในการเป็นมัคคุเทศก์ไม่มากนักน้อยอย่างแน่นอน...”

(ผู้อำนวยการแหล่งฝึก 1, 2567)

2. ร่างและออกแบบ ในการดำเนินงานขั้นนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อย ได้แก่

2.1 ร่างโครงการวิจัย ในขั้นนี้เป็นการดำเนินงานโดยโรงเรียนในการร่างโครงการวิจัยการจัดการเรียนรู้ โดยมีคณะวิจัยเป็นผู้ให้คำแนะนำตลอดกระบวนการ เพื่อให้โครงการวิจัยของโรงเรียนมีความชัดเจนและเป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัย รวมถึงการที่ทีมวิจัยพยายามช่วยการร่างโครงการที่นำไปสู่การออกแบบที่มุ่งเน้นด้านวัฒนธรรมไทยพวนเป็นหลัก ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่ว่า

“...พอพูดถึงวิจัย ครูก็ลืมนานแล้ว หลายปีแล้วไม่ได้จับวิจัยเลยคะ ต้องขอบคุณที่ทีมวิจัยมาช่วย พัฒนาทักษะในส่วนนี้ให้กับทางโรงเรียน เพราะน้อง ๆ หลายคนต้องทำผลงาน หลายคนทำวิจัยไม่เป็น ก็ถือว่าได้มาเรียนรู้ร่วมกัน อาศัยการพัฒนาเด็กนักเรียนจากโครงการนี้ให้ครูได้พัฒนาด้วย วิทยากรของทีมวิจัยที่มาบรรยายรอบก่อนก็อธิบายง่ายเข้าใจง่ายมาก เพราะแต่ก่อนพอพูดถึงวิจัย มีแต่คนสายหน้าไม่ยอมทำ แต่พอได้ฟังมันก็ทำได้ง่ายขึ้น สามารถทำได้ในเวลาสอนเลย แต่ต้องมีเวลาเขียนเท่านั้นเอง...”

(ครูผู้สอน 1, 2567)

2.2 ออกแบบแผนการเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าประสงค์ในการแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่ ทางโรงเรียนจึงมุ่งเน้นการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับปัญหาเชิงพื้นที่ โดยในโครงการวิจัยมุ่งเน้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบุคลากรของตนเอง โดยทางโรงเรียนจะเป็นผู้ดำเนินการจัดแผนการจัดการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมที่ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมที่แตกต่างกันทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก การเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ลดอคติและความเข้าใจผิดที่อาจเกิดขึ้น ทั้งนี้ชุมชนมีส่วนช่วยในการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นช่วยให้นักเรียนรู้สึกเชื่อมโยงและภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง ส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมให้กับรุ่นต่อไป นอกจากนี้ยังสามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของท้องถิ่นได้ และสุดท้าย คือการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมต่าง ๆ สามารถกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และการคิดนอกกรอบ โดยการที่นักเรียนได้เห็นวิธีการแก้ปัญหาและการสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบที่หลากหลาย ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่ว่า

“...การออกแบบแผนการสอนร่วมกับผู้ปกครองเป็นอะไรที่แปลกใหม่มากคะ เพราะปกติหน้าที่การวางแผนการสอนโดยทั่วไป จะเป็นหน้าที่ของผู้สอน เพราะต้องจัดให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางและแนวทางของโรงเรียน แต่ด้วยโครงการนี้เป็นรูปแบบการสอนเฉพาะกิจ สำหรับทดลองการวิจัย ถือว่าเป็นแนวทางที่ดีในอนาคตที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้ออกแบบให้เสนอแนวทางการสอนให้กับลูกหลานของตัวเอง...”

(ครูผู้สอน 2, 2567ก)

“...ตอนที่อาจารย์ให้หนังสือเชิญมาที่บ้าน ตัวเองก็ไม่เข้าใจเท่าไรหรอก ไม่รู้เรื่องเพราะตัวเองเรียนไม่สูง จบแค่ ป.6 เอง แต่ก็อยากรู้ว่าลูกหลานเรียนอะไรก็เลยตกลง พออาจารย์โทรมาเชิญและเล่าให้ฟังเลยเข้าใจว่าเราต้องทำอะไรบ้าง ได้ลองไปประชุมด้วยไปวางแผนรู้สึกแปลกดี ได้มีส่วนร่วมกับการเรียน แต่ไม่รู้หลานจะชอบหรือเปล่า (หัวเราะ)...”

(ผู้ปกครอง 2, 2567ก)

3. ฝึกประสบการณ์ ในการดำเนินงานขั้นนี้แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนย่อย ได้แก่

3.1 สมัครและคัดเลือก ในขั้นตอนนี้ของโมเดลเดิม คือ ทางโรงเรียนจะนำโครงการวิจัยที่ผ่านมาออกแบบและวางแผนเรียบร้อยแล้ว ประสานงานร่วมกับผู้นำชุมชนและประชาสัมพันธ์โครงการที่จัดขึ้น เพื่อให้ผู้ปกครองของนักเรียนรับทราบ และเข้าร่วมโครงการวิจัยที่กำลังจะดำเนินการต่อไป แต่ในการวิจัยครั้งนี้ทีมวิจัยจะรับสมัครนักเรียนที่มีคุณสมบัติตามที่ได้ระบุไว้ในโครงการย่อยของโรงเรียน ซึ่งคุณสมบัติข้างต้นผ่านการคัดกรองร่วมกับโรงเรียนและชุมชนเรียบร้อยแล้วต้องการนักเรียนที่มีคุณสมบัติลักษณะนี้ เพื่อตอบโจทย์การวิจัย จากนั้นสอบถามความสมัครใจของนักเรียนและเชิญชวนเข้าร่วมโครงการ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่กล่าวว่า

“...ชอบพูด ชอบนำเสนอค่ะ แต่คนอื่นอาจจะไม่ชอบเรา เวลามาเสนออะไรหน้าห้อง เพื่อน ๆ หลายคนชอบมองบนใส่หนู ทำให้หนูไม่กล้าพูด แต่หนูมีช่องใน tiktok นะคะ คนตามเป็นหมื่นเลย หนูชอบรีวิวนิยายกับรีวิวลเพลงที่สมัครเข้าโครงการนี้เพราะเห็นว่าจะได้ฝึกพูดด้วย อยากพูดให้เก่งขึ้นค่ะ...”

(นักเรียน 1, 2567)

“...ไม่ค่อยกล้าพูดครับ ซ้ำร้าย กลัวพูดผิด แต่เข้าร่วมโครงการเพราะเพื่อนเข้าร่วมครับ อยากลองทำเหมือนกัน...”

(นักเรียน 2, 2567)

3.2 การอบรมเชิงปฏิบัติการ ในขั้นตอนนี้ไม่มีในโมเดลเดิม คือ ให้ความสำคัญกับการปรับพื้นฐานในด้านการสื่อสารให้กับนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ เนื่องจากนักเรียนแต่ละคนมีพื้นฐานในด้านการสื่อสารแตกต่างกัน จึงจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับนักเรียน โดยมุ่งเน้นการฟัง พูด เป็นหลัก และมีการอ่านและการเขียนเป็นทักษะรองดังนี้

“...ก็กังวลครับ ไม่นั่นใจเท่าไร เพราะไม่ค่อยกล้าพูด แต่อาจารย์เก๋ ก็สอนวิธีการพูดกับการฟัง ช่วยได้เยอะมากๆ เพราะไม่ตื่นเต้นเลย ผมมองคนเป็นชาลาเปาเหมือนที่อาจารย์เก๋สอน จะได้ไม่ตื่นเต้น (หัวเราะ)...”

(นักเรียน 3, 2567)

3.3 ฝึกประสบการณ์ ในขั้นตอนนี้ของโมเดลเดิม คือ เป็นขั้นตอนที่ทางโรงเรียนดำเนินโครงการวิจัยที่ตนเองได้ออกแบบไว้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และนักเรียน เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมของโครงการ อันจะนำไปสู่การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้โดยชุมชนมีส่วนร่วมได้ แต่ในการวิจัยนี้ผู้ที่มีบทบาทหลักในการฝึกประสบการณ์คือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครนายก พระบรมชนกชลพัฒน์ มีหน้าที่ในการฝึกภาคปฏิบัติ 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ผ่านการเรียนรู้ผ่านการทัวร์ โดยนำยุวมัคคุเทศก์ไปชมพิพิธภัณฑสถานในฐานะนักท่องเที่ยว เพื่อให้เห็นภาพรวมและรับรู้ประสบการณ์จริง 2) การทัวร์จำลอง: ให้เยาวชนฝึกบรรยายและนำชมแบบจำลองภายใต้การดูแลของผู้นำชม และ 3) การประเมินและข้อเสนอแนะ: รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมฝึกอบรมและปรับปรุงทักษะตามที่จำเป็น ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่กล่าวว่า

“...เราวางแผนสำหรับการฝึกไว้ 3 ขั้นตอนค่ะ ตอนแรกพานำชมทั้งพิพิธภัณฑ์ในฐานะผู้เยี่ยมชมค่ะ เพื่อให้ น้อง ๆ ได้เห็นภาพรวมของสถานที่ และเพื่อคู่วิธีการพาชมในฐานะมัคคุเทศก์ ตอนที่สองจะจำลองการนำชมปะปน ร่วมกับการนำชมจริงค่ะ เพื่อให้น้องได้ร่วมนำชมกับทัวร์จริงที่มาเยี่ยมชม และนำทักษะที่ได้จากการสังเกตไป ฝึกซ้อมเพื่อมาสอบนำชมรอบสุดท้าย และตอนสุดท้ายจะทำการประเมินผลด้วยการสอบนำชม โดยให้น้อง ๆ นำสิ่ง ที่ได้มาเป็นผู้นำชม ผ่านการเลือกห้องนำชมตามความสนใจของน้อง ๆ และมีพี่ ๆ นำชมรวมถึงผู้อำนวยการทำการ สอบและให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด...”

(ผู้นำชม 1, 2567)

3.4 ประเมินผลโครงการ หลังจากดำเนินกิจกรรมของโครงการวิจัยที่โรงเรียนจัดขึ้นเรียบร้อยแล้ว ทางโรงเรียนดำเนินการสรุปผลการจัดกิจกรรม โดยมุ่งเน้นการสรุปผลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย พร้อมทั้ง วิเคราะห์ผลและประเมินผลความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมการวิจัยร่วมกับคณะวิจัย เพื่อนำไปสู่การหาข้อเสนอแนะต่อไป

4. สรุปผล ในการดำเนินงานขั้นนี้แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนย่อย ได้แก่

4.1 ถอดบทเรียน หลังจากทางโรงเรียนได้ผลสรุปโครงการและผลการประเมินโครงการวิจัย เรียบร้อยแล้ว มีการนัดประชุมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโครงการ ได้แก่ 1) สถานศึกษา และ 2) ผู้ปกครองนักเรียน เพื่อชี้แจงผลการดำเนินโครงการและหารือข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นำไปสู่การสร้างข้อเสนอแนะเชิง นโยบายต่อไป ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่กล่าวว่า

“...รู้สึกพอใจกับกับโครงการมากครับ ตอนแรกไม่ได้คาดหวังอะไรมาก แค่คิดว่าเป็นโอกาสให้กับเด็ก ๆ ได้เรียนรู้ก็พอแล้ว แต่พอจบโครงการแล้วพบว่าเด็ก ๆ กล้าพูดมากขึ้น จากการสอบถามกับครูผู้สอนหลายคน และ ได้รับคำชมจากผู้อำนวยการของพิพิธภัณฑ์ด้วย ถือว่าน่าพอใจมากครับ อยากให้มีโครงการแบบนี้อีก...”

(ผู้บริหารสถานศึกษา 1, 2567ข)

4.2 วิเคราะห์ผล ขั้นตอนนี้เป็นหนึ่งในขั้นตอนที่สำคัญที่สุดของโครงการวิจัย โดยมีผู้เข้าร่วมการ วิเคราะห์ 4 ส่วน ได้แก่ 1) สถานศึกษา 2) ตัวแทนชุมชน 3) ผู้เชี่ยวชาญ และ 4) คณะวิจัย เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ ข้อสรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของพื้นที่ โดยใช้การวิเคราะห์ SWOT พบว่า

จุดแข็ง (S) ของโครงการ คือ ความร่วมมืออันดีระหว่างสถานศึกษาและชุมชน ทำให้ สามารถดำเนินงานได้อย่างราบรื่น รวมถึงความมุ่งมั่นและการคัดเลือกนักเรียนเข้าร่วมโครงการที่เป็นกลุ่มมีความ ต้องการพัฒนาตนเอง ทำให้โครงการราบรื่นและลุล่วงตามเป้าประสงค์

จุดอ่อน (W) ของโครงการ คือ ทักษะการสื่อสาร ทั้งการฟังพูดอ่านเขียน ของนักเรียนมี แตกต่างกันไปมากเกิน โดยมีนักเรียนเพียง 2 ใน 5 เท่านั้น ที่มีทักษะการสื่อสารเริ่มต้นที่สูง มีความมั่นใจในตนเอง แตกต่างกับนักเรียนอีก 3 คน ที่ค่อนข้างมีทักษะที่น้อยกว่า ส่งผลให้การฝึกมีความแตกต่างกัน ถึงแม้จะได้รับการ อบรมเชิงปฏิบัติการเหมือนกัน

โอกาส (O) ของโครงการ คือ ข้อเสนอการฝึกระหว่างพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครนายก พระบรมชนกชลพัฒน์ กับสถานศึกษาในจังหวัดนครนายก เกิดเป็นความร่วมมือที่สร้างโอกาสทางการเรียนรู้ให้กับ นักเรียนในจังหวัด ได้มีโอกาสในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในอนาคต

อุปสรรค (T) ของโครงการ คือ ระยะเวลาในการฝึก เนื่องจากข้อจำกัดของระยะเวลาใน การฝึกที่ล่าช้า ทำให้ช่วงเวลาในการฝึกถูกจำกัดลงและเลื่อนมาจัดในช่วงปิดเทอมฤดูร้อนของนักเรียน ทำให้นักเรียน

จำเป็นต้องมาโรงเรียนและมาเตรียมตัวฝึกตลอดระยะเวลา 3 เดือน และในบางครั้งนักเรียนต้องช่วยธุรกิจทางบ้าน ทำให้เสียโอกาสในการฝึกอบรมบางช่วงไป ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่กล่าวว่า

“...โครงการดีมากค่ะ ชอบแนวคิดของอาจารย์มาก อยากให้เด็ก ๆ ได้มีโอกาสทำแบบนี้ ส่วนตัวงานครูก็เยอะ ไม่มีเวลาทำแบบนี้ให้เด็ก แต่อยากให้อาจารย์มาทำอีก โดยคำนึงถึงช่วงเวลาการดำเนินงานนิดหน่อยค่ะ เพราะครั้งนี้เรามาช่วงปิดเทอม หลาย ๆ อย่างอาจจะไม่พร้อมเท่าที่ควร ครั้งหน้าอยากให้อาจารย์มาช่วงเปิดเทอมเด็ก ๆ จะได้นำมาใช้ในวิชาเรียนได้ด้วย...”

(ครูผู้สอน 2, 2567ข)

4.3 สร้างแนวทางส่งเสริม ในส่วนนี้เป็นการดำเนินงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อเสริมสร้างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับคนในชุมชน โดยมีคณะวิจัยเป็นผู้อำนวยการความสะดวก ซึ่งผลการสร้างข้อเสนอพบว่า การจัดฝึกประสบการณ์เป็นรูปแบบที่เหมาะสมในการส่งเสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียน แต่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะแหล่งฝึกที่ต้องรองรับความต้องการในการฝึกของนักเรียน ทั้งนี้แนวทางที่น่าสนใจอีกประการ คือ การส่งเสริมทักษะการฟังพูดอ่านเขียนให้กับนักเรียนผ่านรูปแบบที่นักเรียนชอบ เช่น การอัดคลิป การไลฟ์สด เป็นช่องทางสมัยใหม่ที่ได้รับความนิยม และได้ผลที่ค่อนข้างดี ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่กล่าวว่า

“...นักเรียนหลายคนไม่ค่อยกล้าพูด ไม่รู้อายอะไรกันนะ แต่สมัยเด็ก ๆ ผมก็อาย พูดแล้วเพื่อนล้อ นึกว่ายุคสมัยเปลี่ยนแล้วคนจะเปลี่ยน แต่เด็กที่เข้าร่วมโครงการกับเราหลายคนมีช่องสื่อเป็นของตัวเองนะ อย่างคนนั้น (ซีมีอ) มีคนติดตามหลักหมื่นเลย ดังนั้นการส่งเสริมทักษะการฟังและการพูด เราน่าจะใช้สื่อตัวนี้เป็นช่องทางเพราะเด็ก ๆ เขาสนใจ และชอบอยู่แล้ว เขาจะเรียนรู้ได้เร็วกว่าการที่เราสอนตามหนังสือ ...”

(ผู้บริหารสถานศึกษา 1, 2567ค)

“...ลูกชอบเล่นเกมมาก เขาบอกมีช่อง YouTube ซึ่งเราก็ชอบดูอยู่แล้วเลยเข้าไปดูของลูก คนติดตามเยอะนะ ยอดวิวก็เยอะ เขารีวิวเกมที่เล่น รู้สึกแปลกใจมากค่ะ เพราะปกติเขาไม่ค่อยพูด แต่ตอนรีวิวพูดเยอะมาก แล้วเลือกใช้คำพูดได้ดี ไม่หยابคายด้วย คิดว่าแนวทางที่ผู้บริหารเสนอน่าสนใจมาก ถ้าเด็ก ๆ คนอื่น ๆ ได้มีโอกาสได้พัฒนาการพูดและได้ทำในสิ่งที่เขาชอบ น่าจะทำออกมาได้ดีค่ะ...”

(ผู้ปกครอง 2, 2567ข)

4.4 สรุปผลการวิจัย เมื่อทางโรงเรียนได้ดำเนินการวิเคราะห์บทเรียนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแล้ว ทางโรงเรียนดำเนินการสรุปผลการวิเคราะห์บทเรียนตามระเบียบวิธีวิจัย โดยมีคณะวิจัยช่วยจัดทำเป็นเล่มโครงการวิจัยเผยแพร่ และให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งการจัดทำเล่มโครงการวิจัยเพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้นและนำไปใช้ประโยชน์ตามความเหมาะสม ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่กล่าวว่า

“...โรงเรียนทำเป็นเล่มวิจัยไว้ก็ดีครับ เพราะเป็นประโยชน์หลาย ๆ อย่าง สามารถทำเป็นไฟล์ออนไลน์เผยแพร่ในเว็บไซต์ของโรงเรียนได้ หรือง่ายต่อการที่หน่วยงานในท้องถิ่นอย่างพวกผมจะเรียกข้อมูลมาใช้งาน ดีและสะดวกมาก...”

(หน่วยงานราชการในพื้นที่ 1, 2567)

อภิปรายผล

การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยยุวมัคคุเทศก์มุ่งเน้นไปที่การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการออกแบบทางการศึกษา โดยได้นำข้อค้นพบจากงานวิจัยเดิมที่สร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มาต่อยอดกับโรงเรียนแห่งใหม่นั้น สามารถจำแนกออกเป็น 4 ชั้นหลัก 14 ขั้นย่อย เริ่มจาก 1) การวิเคราะห์ความจำเป็น มุ่งเน้นวิเคราะห์ปัญหาและความจำเป็นร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ พื้นที่ และแหล่งฝึก ผลการวิเคราะห์พบว่า นักเรียนและสถานศึกษามีการส่งเสริมการแสดงออกในห้องเรียนอย่างต่อเนื่อง แต่ปัญหา คือ พื้นฐานครอบครัวของนักเรียนส่งผลต่อการแสดงออกถึงความเป็นไทยพวน สอดคล้องกับข้อมูลจากการวิเคราะห์พื้นที่และแหล่งฝึกที่ พบว่า พื้นที่ยังขาดความเข้มแข็งในด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยพวน ทำให้ประชาชนรุ่นหลังไม่กล้าแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง เช่นเดียวกับงานวิจัยที่ผ่านมาส่วนหนึ่งที่ พบว่า การแสดงออกทางอัตลักษณ์เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสำนึกร่วมทางสังคม แต่ในหลายพื้นที่ไม่สามารถแสดงออกทางอัตลักษณ์ได้ เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่มีขนาดน้อยกว่ากลุ่มประชากรใหญ่ในพื้นที่ การแสดงออกทางอัตลักษณ์จึงเป็นเรื่องแปลก และอาจไม่ได้รับการยอมรับในพื้นที่ (ณฤณีย์ ศรีสุข, 2563); (อามิระห์ หลงเดว และไอยเรศ บุญฤทธิ์, 2566) 2) ร่างและออกแบบ มุ่งเน้นการออกแบบโครงการหรือกิจกรรมเชิงพื้นที่ที่ได้มาจากการวิเคราะห์ความจำเป็น โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับบุคลหลานของตนเอง และช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก และที่สำคัญช่วยให้นักเรียนรู้สึกเชื่อมโยงและภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง ส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมให้กับรุ่นต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยส่วนหนึ่งที่พบว่า ในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้หรือการจัดการเรียนรู้ ควรมีการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการออกแบบเพื่อให้พื้นที่โดยรอบมีบริบททางกายภาพที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อีกทั้งยังช่วยให้คนในชุมชนได้เห็นการพัฒนาในภาพกว้างรวมกัน (สุภาวรรณ ฤกษ์คำลัง, 2564); (อภิศักดิ์ คู่กระสังข์ และคณะ, 2567) 3) ฝึกประสบการณ์ มุ่งเน้นการรับสมัครนักเรียนที่สมัครใจและมีคุณสมบัติเหมาะสมเพื่อเข้าร่วมโครงการ โดยคัดเลือกนักเรียนที่มีพื้นฐานในด้านการสื่อสารแตกต่างกัน เพื่อจัดอบรมเชิงปฏิบัติการที่มุ่งเน้นการฟัง พูด อ่าน และ เขียน จากนั้นนำนักเรียนที่ผ่านการฝึกอบรมไปยังสถานที่ฝึก โดยมีรูปแบบการฝึกภาคปฏิบัติ 3 ขั้นตอน ได้แก่ การเรียนรู้ผ่านการทัวร์ โดยนำยุวมัคคุเทศก์ไปชมพิพิธภัณฑ์สถานในฐานะนักท่องเที่ยว เพื่อให้เห็นภาพรวมและรับรู้ประสบการณ์จริง การทัวร์จำลอง โดยให้เยาวชนฝึกบรรยายและนำชมแบบจำลองภายใต้การดูแลของผู้นำชม การประเมินและข้อเสนอแนะ โดยการรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมฝึกอบรมและปรับปรุงทักษะตามที่จำเป็น โดยรูปแบบการฝึกนี้ช่วยให้นักเรียนเข้าใจและสามารถปฏิบัติตนเป็นยุวมัคคุเทศก์ได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยบางส่วนที่พบว่า การฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์ด้วยสถานการณ์จริง เปิดโอกาสให้ผู้ฝึกได้ประสบการณ์จากสถานที่และบรรยากาศจริง ช่วยให้ผู้ฝึกได้เรียนรู้และซึมซับการปฏิบัติตัวตนในฐานะมัคคุเทศก์ โดยเฉพาะการฝึกในสถานที่ที่มีความเป็นท้องถิ่น ผู้ฝึกจะรู้สึกได้ถึงสำนึกร่วมของความเป็นบ้านเกิด รู้สึกภูมิใจและกล้าที่จะบอกเล่าเรื่องราวของท้องถิ่นตนเองมากกว่า การฝึกในสถานที่ที่แตกต่าง (วิเชียร อินทรสมพันธ์ และคณะ, 2562); (อภิญา จิตมนอวรรณ, 2563) และ 4) สรุปผล เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่มุ่งเน้นไปที่การถอดบทเรียนร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) เพื่อหาแนวทางการเสริมสร้างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับคนในชุมชน โดยใช้ช่องทางการประชาสัมพันธ์สมัยใหม่ที่ได้รับคามนิยม และนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาสรุปผลร่วมกัน เพื่อหาแนวทางและกำหนดข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ สอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมาส่วนหนึ่งที่พบว่า การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค และการวิเคราะห์สถานการณ์ ช่วยทำให้การ

จัดกิจกรรมมีประสิทธิภาพสูงขึ้น โดยเฉพาะการนำผลการวิเคราะห์มาเป็นแนวทางในการวางแผนการจัดกิจกรรมในครั้งถัดไป (ยุพดี กลิ่นน้อย และคณะ, 2561)

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยยุวมัคคุเทศก์โดยชุมชนมีส่วนร่วม และเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการบูรณาการองค์ความรู้ร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้นำข้อค้นพบจากงานวิจัยเดิมที่สร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มาต่อยอดกับโรงเรียนใหม่ที่เป็นโรงเรียนในลักษณะเดียวกัน ซึ่งมีรายละเอียดแตกต่างจากเดิมที่มีเพียง 12 ขั้นตอนย่อย โดยข้อค้นพบ สามารถจำแนกออกเป็น 4 ชั้นหลัก 14 ขั้นตอนย่อย ดังนี้ 1) วิเคราะห์ความจำเป็น ประกอบด้วย ประชุมกับผู้เชี่ยวชาญ ประชุมกับพื้นที่ และประชุมกับแหล่งฝึก 2) ร่างและออกแบบ ประกอบด้วย ร่างโครงการวิจัย และออกแบบแผนการเรียนรู้ 3) ฝึกประสบการณ์ ประกอบด้วย สัมผัสและคัดเลือก อบรมเชิงปฏิบัติการ ฝึกประสบการณ์ และประเมินผลโครงการ และ 4) สรุปผล ประกอบด้วย ถอดบทเรียน วิเคราะห์ผล สร้างแนวทางส่งเสริม และสรุปผล และนำเสนอใจว่าองค์ความรู้ทั้ง 4 ชั้นหลักเหล่านี้ถูกนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาที่เข้าร่วม และสามารถต่อยอดเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ อื่น ๆ ที่เหมาะสมได้

ภาพที่ 1 การจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยยุวมัคคุเทศก์โดยชุมชนมีส่วนร่วม

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดนครนายก นำเสนอแนวทางสำคัญ 2 ด้าน เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้แก่ 1) การสร้างสำนึกร่วม โดยมุ่งฟื้นฟูความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ชาวไทยพวนในพื้นที่ตำบลโคกกรวด อำเภอปากพลี ซึ่งมีชาวไทยพวนเพียงส่วนหนึ่งของประชากร ส่งผลให้เกิดความอายและไม่กล้าใช้ภาษาพวนในเยาวชน แนวทางแก้ไขคือการส่งเสริมให้ภาษาพวนกลายเป็นสิ่ง “ปกติ” ผ่านการใช้งานในสถานศึกษาและหน่วยงานราชการ เพื่อสร้างบรรทัดฐานใหม่ในสังคมที่ช่วยเพิ่มความภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และ 2) การสร้างกลไกความร่วมมือเชิงพื้นที่ โดยเน้นการประสานงานระหว่างชุมชน หน่วยงานรัฐ และภาคส่วนต่าง ๆ ผ่านกระบวนการ 5 ขั้นตอน ได้แก่ การตั้งคณะกรรมการ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การจัดทำแผนประชาสัมพันธ์

การจัดกิจกรรมที่สะท้อนวัฒนธรรม และการติดตามประเมินผล เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง แนวทางเหล่านี้มุ่งสร้างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีคุณภาพ ยั่งยืน และตอบโจทย์การพัฒนาท้องถิ่น นำมาสู่ข้อเสนอแนะ 3 ประการ ดังนี้ 1) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ หน่วยงานราชการและสถานศึกษาในจังหวัดนครนายก ควรใช้ผลการวิจัยนี้เป็นแนวทางในการพัฒนาแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเน้นการสร้างสำนึกร่วมในอัตลักษณ์ท้องถิ่น เช่น การใช้ภาษาพวนในกิจกรรมสำคัญ และการส่งเสริมกิจกรรมยุวมัคคุเทศก์ในสถานศึกษา เพื่อเชื่อมโยงการเรียนรู้กับการพัฒนาท้องถิ่น รวมถึงการบูรณาการความร่วมมือระหว่างชุมชนและภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความยั่งยืนของการท่องเที่ยว 2) ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับพื้นที่เป็นสิ่งสำคัญ โดยควรจัดตั้งคณะกรรมการที่มีตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ เพื่อวางแผนและติดตามผล จัดหลักสูตรยุวมัคคุเทศก์ที่เน้นการปฏิบัติจริง พร้อมพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์และโครงสร้างพื้นฐานให้เหมาะสม นอกจากนี้ ภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณเพื่อส่งเสริมกิจกรรมที่สะท้อนวัฒนธรรม เช่น การแสดงศิลปะพื้นบ้าน หรือการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวในพื้นที่ และ 3) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาพื้นที่อื่น ๆ ในจังหวัดนครนายกเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของผลลัพธ์ รวมถึงการวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในระยะยาว นอกจากนี้ การวิจัยควรมุ่งพัฒนาแนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้และประชาสัมพันธ์วัฒนธรรม พร้อมศึกษาวิธีการปรับตัวของชุมชนในบริบทของการเปลี่ยนแปลงยุคหลังโควิด-19 เพื่อสร้างการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากเงินรายได้ สถาบันวิจัย พัฒนา และสาธิตการศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2566

เอกสารอ้างอิง

- เกวลิน งามพิริยกร และคณะ. (2565). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ภายใต้แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยชุมชนมีส่วนร่วม. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 10(7), 2787-2802.
- ครูผู้สอน 1. (15 ก.พ. 2567). การออกแบบกิจกรรมเชิงพื้นที่. (วัฒนชัย ขวาลำธาร, ผู้สัมภาษณ์)
- ครูผู้สอน 2. (15 ก.พ. 2567ก). การออกแบบกิจกรรมเชิงพื้นที่. (เกวลิน งามพิริยกร, ผู้สัมภาษณ์)
- ครูผู้สอน 2. (25 พ.ค. 2567ข). การถอดบทเรียนหลังการฝึก. (วัฒนชัย ขวาลำธาร, ผู้สัมภาษณ์)
- ณฤณีย์ ศรีสุข. (2563). กระบวนการธำรงอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของชาวไทยใหญ่ ในจังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 9(3), 203-217.
- นักเรียน 1. (20 ก.พ. 2567). แรงจูงใจในการเข้าร่วมโครงการ. (เกวลิน งามพิริยกร, ผู้สัมภาษณ์)
- นักเรียน 2. (20 ก.พ. 2567). แรงจูงใจในการเข้าร่วมโครงการ. (เกวลิน งามพิริยกร, ผู้สัมภาษณ์)
- นักเรียน 3. (23 ก.พ. 2567). การอบรมก่อนฝึกประสบการณ์. (เกวลิน งามพิริยกร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้นำชม 1. (7 มี.ค. 2567). แนวทางการฝึกประสบการณ์. (เกวลิน งามพิริยกร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้บริหารสถานศึกษา 1. (2 ก.พ. 2567ก). จุดอ่อนและปัญหาที่ต้องแก้ไข. (เกวลิน งามพิริยกร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้บริหารสถานศึกษา 1. (4 มี.ย. 2567ข). การสร้างแนวทางการส่งเสริม. (เกวลิน งามพิริยกร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้บริหารสถานศึกษา 1. (25 พ.ค. 2567ค). การถอดบทเรียนหลังการฝึก. (เกวลิน งามพิริยกร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ปกครอง 1. (3 ก.พ. 2567). วัฒนธรรมกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชน. (เกวลิน งามพิริยกร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ปกครอง 2. (4 มี.ย. 2567ก). การสร้างแนวทางการส่งเสริม. (วัฒนชัย ขวาลำธาร, ผู้สัมภาษณ์)

- ผู้ปกครอง 2. (15 ก.พ. 2567ข). การออกแบบกิจกรรมเชิงพื้นที่. (วัฒนชัย ขวาลำธาร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้อำนวยการแหล่งฝึก 1. (3 ก.พ. 2567). แนวคิดและวิสัยทัศน์ผู้นำแหล่งฝึก. (เกวลิน งามพิริยกร, ผู้สัมภาษณ์)
- ยุพดี กลิ่นน้อย และคณะ. (2561). การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กิจกรรมการวิเคราะห์ SWOT เพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 รายวิชางานธุรกิจ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) นนทบุรี. วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์, 33(3), 37-46.
- วิเชียร อินทรสมพันธ์ และคณะ. (2562). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 13(1), 155-166.
- สำนักงานจังหวัดนครนายก. (2565). แผนพัฒนาจังหวัดนครนายก (พ.ศ. 2566 - 2570). นครนายก: สำนักงานจังหวัดนครนายก ศาลากลางจังหวัดนครนายก.
- สุภาวรรณ ฤกษ์กำลัง. (2564). การพัฒนาระบบการออกแบบการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) สำหรับนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ในโครงการผลิตครูเพื่อพัฒนาท้องถิ่น. วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 15(1), 30-43.
- หน่วยงานราชการในพื้นที่ 1. (4 มิ.ย. 2567). สรุปผลการดำเนินงาน. (เกวลิน งามพิริยกร, ผู้สัมภาษณ์)
- อภิญญา จิตมโนวรรณ. (2563). รูปแบบการสร้างเสริมการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับเยาวชน ในแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดเชียงราย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 8(1), 53-65.
- อภิศักดิ์ คู่กระสังข์ และคณะ. (2567). การพัฒนารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยชุมชนมีส่วนร่วมฟาร์มควายนมบ้านกุดรัง ตำบลสาริกา อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก. วารสารชุมชนวิจัยและพัฒนาสังคม, 18(2), 309-325.
- อามินทร์ หลงเดวา และ ไอยเรศ บุญฤทธิ์. (2566). การต่อรองและการช่วงชิงทางอัตลักษณ์ที่ส่งผลต่อกรอบความคิดและกระบวนการเรียนรู้ ของเยาวชนมลายูมุสลิมภายใต้ระบบการศึกษาไทย:กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดยะลา. วารสารพัฒนศาสตร์ วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 6(2), 43-71.